

Katarzyna Plutecka

ORCID: 0000-0001-7454-5052

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków

„Młodzieży potrzeba bardziej przykładów niż krytyki”

Joseph Joubert

Współczesne wzorce osobowe w percepcji młodzieży słyszącej i młodzieży niesłyszącej

Artykuł ma charakter empiryczny. Celem badań było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jak postrzega współczesne wzorce osobowe młodzież słysząca i młodzież niesłysząca? W badaniu wzięła udział młodzież słysząca (60 osób, co stanowi 63,2%) i młodzież niesłysząca (35 osób, co stanowi 36,8%). Badania miały charakter eksploracyjny. Analiza materiału empirycznego pozwoliła na poznanie opinii młodzieży na temat preferowanych rzeczywistych i nierzeczywistych wzorców osobowych. Ponadto zdiagnozowano najważniejsze wartości i umiejętności, które determinują o wyborze postaci będącej dla młodzieży wzorem osobowym, a także antywzorem. W części podsumowującej przedstawiono wnioski dla praktyki pedagogicznej.

Słowa kluczowe: wzór osobowy, młodzież słysząca, młodzież niesłysząca

Contemporary personal patterns in the perception of hearing youth and deaf youth

The article is empirical. The aim of the research was to answer the question, how do hearing adolescents and deaf adolescents perceive contemporary personal patterns? Hearing adolescents (60 people, accounting for 63.2%) and deaf adolescents (35 people, accounting for 36.8%) participated in the study. The research was exploratory. The analysis of empirical material allowed to learn the opinions of young people on the preferred real and unreal personal patterns. In addition, the most important values and skills that determine the choice of a character that are a role model for young people, as well as an anti-model, were diagnosed. In summary, the conclusions for pedagogical practice will be discussed.

Key words: personal model, hearing adolescents, deaf adolescents

Wprowadzenie teoretyczne

Wielowymiarowość zmian społeczno-kulturowych i wzrastające tempo postępu w otaczającej rzeczywistości stwarzają coraz większą przestrzeń dla poszukiwania modelu wzorca osobowego. Z jednej strony życie człowieka jest głęboko zakorzenione w historii, w kulturze, ale z drugiej musi się zmagać z dynamiką przemian globalnych, naukowych, społecznych czy technicznych. W zrozumieniu życiowej sytuacji współczesnego człowieka może być pomocna refleksja Romana Ingardena (1987: 23), który tak pisał o paradoksie dążeń bycia indywidualnością: „Ten nowy świat nie istniałby bez geniuszu i działalności twórczej człowieka i nie mógłby się ukonkretyzować bez wytworzenia jego fizycznej podstawy bytowej, dostosowanej przez człowieka do funkcji ukazywania nowych przedmiotów i ich wartości”. Z tego względu człowiek ma predyspozycje do samorozwoju, z jednoczesnym przeświadczeniem o niemożności całkowitej samo-realizacji.

Wieloznaczność i wielokontekstowość pojęcia wzór osobowy wzbudza nieustanne zainteresowanie specjalistów z różnych dyscyplin naukowych, szczególnie z dziedziny nauk humanistycznych i społecznych. Dlatego chcąc poznać i zrozumieć istotę wzorca osobowego warto poszukać tropów w naukowych interpretacjach z perspektywy poszczególnych dyscyplin. W refleksji nad zrozumieniem niejednoznaczności terminu wzór osobowy ważny będzie głos psychologów. Lucyna Bakiera, Barbara Harwas-Napierała (2016: 11), analizując pole semantyczne pojęcia wzoru osobowego, zaproponowały następujące kategorie bliskoznaczne: osoba znacząca, wzorzec osobowy, model, autorytet, a także mentor, tutor, coach, lider, trendsetter. Zdaniem autorek pojęciem najszerszym spośród wymienionych jest kategoria osoby znaczącej podobnie jak model i wzór osobowy, ponieważ nawiązują do doświadczeń człowieka w każdej fazie rozwojowej. Zgodnie z encyklopedyczną definicją przez wzór osobowy należy rozumieć „wyobrażenie zespołu cech, do których posiadania aspiruje członek zbiorowości, chcąc być w zgodzie z postulowanym lub faktycznie w niej panującym systemem wartości (np. wzór osobowy rycerza, ziemianina, kupca, gentlemana, artysty, żołnierza, rewolucjonisty, uczonego). Wzór osobowy ma zawsze charakter normatywny i bywa ideałem dalekim od rzeczywistości; bywa również postulatem dostosowania się jednostki do norm przestrzeganych przez większość członków grupy, do której jednostka chce należeć (np. wzór osobowy szlachcica dla mieszczan)” (internetowa *Encyklopedia PWN*). W proponowanym ujęciu wzór osobowy dotyczy przede wszystkim pożądaných społecznie atrybutów człowieka i z założenia jest wartością doskonałą, modelem trudnym do osiągnięcia. W charakterze postulatywnym zaproponował również definicję Wincenty Okoń (1992:

357), pisząc, że wzór osobowy jest to „opis lub wyobrażenie jakiejś osoby, której czyny uważa się za godne naśladowania”. Ujęcie pedagogiczne odwołuje się do wyobrażeń etycznych, proponuje pozytywne spostrzeżenie ludzi jako potencjalnych kandydatów do bycia przykładem, wzorem do naśladowania. Podobną interpretacją osoby będącej wzorem podaje Maria Ossowska (1992)¹. Autorka doprecyzowała cechy wzoru osobowego, podając następujące atrybuty:

- aspiracje perfekcjonistyczne,
- otwartość umysłu związana z umiejętnością przyznania się do błędu,
- dyscyplina wewnętrzna,
- tolerancja rozumiana jako umiejętność szanowania potrzeb i opinii, których jednostka nie podziela,
- aktywność, a dokładnie czynności „ulepszające”, faktyczne realizowanie aspiracji perfekcjonistycznych,
- odwaga cywilna ujawniająca się w postaci głoszenia swoich przekonań pomimo zagrożenia i w imię wartości osobistych lub społecznych,
- uczciwość intelektualna, czyli poszukiwanie prawdy,
- krytycyzm,
- odpowiedzialność za słowo – dotrzymywanie umów i obietnic,
- uspołecznienie, które obejmuje zainteresowanie zagadnieniami społecznymi, przewycięzanie egocentryzmu, zorganizowaną i planowaną ofiarność dla realizowania celów zbiorowych, a także umiejętności współdziałania,
- postawa fair play wobec przeciwnika,
- wrażliwość estetyczna,
- poczucie humoru.

Lech Witkowski (2008), odwołując się do teorii Eriksona (2002), wyjaśnił wpływ wzoru osobowego na kształtowanie się tożsamości człowieka w kolejnych okresach jego rozwoju. Autor akcentował, że różnorodne rodzaje oddziaływań mające właściwości poprzez siłę i rodzaj szczególnie się uwidaczniają w fazie przed dorosłością. Dla poparcia powyższej tezy warto przytoczyć głos innych naukowców (Gurycka 1979; Tyszkowa 2009; Spsychalska 2012; Wawro 2014), którzy podkreślali, że wspieranie rozwoju nastolatka powinno być oparte na oddziaływaniu przez osobisty przykład wzorców osobowych. Wiek ten jest szczególnym okresem rozwoju, w którym procesom dojrzewania biologicznego wtórują naturalne kryzysy prowadzące do dylematów tożsamościowych, a także jest okresem

---

¹ Maria Ossowska jest autorką monografii: „Wzór demokracji. Cnoty i wartości”, w której akcentuje znaczenie zakorzenionych w ustroju demokratycznym podstawowych wartości. Opracowanie dotyczy wzorca osobowego demokracji, który powinien prezentować trzynastę cech, mających wpływ na życie człowieka funkcjonującego właśnie w ustroju demokratycznym, czyli w takim ustroju – jak zaznacza autorka – który z założenia stwarza warunki do rozwoju indywidualnych możliwości człowieka.

do podejmowania ważnych decyzji życiowych, będących efektem poszukiwania indywidualnej drogi i miejsca w świecie (Kubacka-Jasiecka, Passowicz 2014: 174).

W Polsce kategoriami, które pomagają zrozumieć napływ doświadczeń z otaczającego nas świata, są właśnie zmiana oraz czas. Tempo i stopień przemian prowadzą do nasilenia się przelotności, powierzchowności czy krótkotrwałości realizowanych ról społecznych i kształtowaniu się relacji międzyludzkich. Z kolei presja upływu czasu narzuca występowanie postaw społecznych, w których dominują pogoń za mijającą chwilą i stały pośpiech. Konsekwencją współczesnych przemian są ciągle ewolucje mentalne, które mają znaczący wpływ na niestabilność wzorców osobowych w percepcji młodzieży i tym samym spowalnianie ich naturalnych procesów adaptacyjnych (Kubacka-Jasiecka, Passowicz 2014: 173). W fazie przed dorosłością przykładem powiązania idealizmu z postawą praktycyzmu są podejmowane przez młodzież działania na rzecz stowarzyszeń, fundacji czy organizacji pozarządowych. Uczestnictwo w tego typu instytucjach ma charakter dobrowolny, bezinteresowny i wykracza poza standardowe oczekiwania społeczne (Naumiuk 2007).

O odmienności doświadczeń młodzieży decydują nie tylko zmiany toczące się na poziomie makrosystemu, ale również zachodzące w obrębie innych kontekstów społecznych. Z raportu diagnozującego współcześnie żyjącego młodego pokolenia Polaków na początku XXI wieku wynika, że można zaobserwować syndrom „porzuconej generacji” (Szafraniec 2011: 33). Jest to efektem wycofywania się z roli mentorów, przewodników po świecie nie tylko instytucji państwowych, edukacyjnych, ale też rodziców i nauczycieli. Obarczenie młodzieży odpowiedzialnością za dokonywane wybory w dużym stopniu kształtuje ich samodzielność i indywidualizm, ale może być przyczyną podejmowania przez nich decyzji, które nie są przemyślane i mogą powodować nasilenie się niepokoju, dezorientacji czy zwiększenia się indywidualnego i społecznego poziomu stresu (Kubacka-Jasiecka, Passowicz 2014: 172). Zdaniem Anny Oleszkowicz, Alicji Senejko (2013: 234) aktualnie obserwuje się wyraźny spadek znaczenia autorytetów moralnych (osobowych), a ich miejsce zajmują idole (celebryci), których atrakcyjność wynika z rozpoznawalności w mediach społecznościowych i tym samym bycie sławnym. Dynamika i ewolucyjność przemian cywilizacyjnych spowodowały, że młodzież jako szczególnie czuła kategoria grupy społecznej traci swoją jedynolitość w tak ważnych aspektach funkcjonowania, jak: orientacja życiowa i aksjologiczna (Wawro 2014).

Z perspektywy wspomnianych przeobrażeń starania młodzieży w poszukiwaniu wzoru osobowego odnoszą do przekształcania tradycyjnego modelu transmisji treści kulturowych i zyskują tym samym większą dowolność i swobodę w budowaniu własnej tożsamości. Obecnie młodzież przejawia większą skłonność nie do zmiany wizji świata, ale do doskonalenia siebie (w tym świecie) po-

przez zaspokojenie potrzeby autokreacji, kształtowanie kompetencji i realizację aspiracji życiowych.

Cel badań i grupa badawcza

Celem zrealizowanych badań było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jak postrzega współczesne wzorce osobowe młodzież słysząca i młodzież niesłysząca? Badania były realizowane od października do grudnia 2021 roku wśród młodzieży słyszącej (60 osób, co stanowi 63,2%) i młodzieży niesłyszącej (35 osób, co stanowi 36,8%). Jako metodę badań zastosowano sondaż diagnostyczny z elementami techniki ankiety. Ponadto wykorzystano autorskie narzędzie badawcze: kwestionariusz ankiety przygotowany do zbierania danych w formie online. Warto zaznaczyć, że niniejsze badania miały charakter eksploracyjny. Próba badawcza została dobrana celowo na podstawie następujących kryteriów:

- uczniowie liceum ogólnokształcącego,
- faza przed dorosłością, czyli wiek środkowej adolescencji między 17. a 19. rokiem życia,
- miejscem zamieszkania był teren obecnego województwa małopolskiego.

Młodzież niesłyszącą reprezentowali uczniowie szkół specjalnych (28 licealistów, 80%) i szkół ogólnodostępnych (7 licealistów, 20%). Wszyscy badani z tej grupy określili siebie jako „osoby niesłyszące”. Dodatkowo czynnikami różnicującymi młodzież słyszącą i młodzież niesłyszącą: były płeć i miejsce zamieszkania. Jak wynika z dokonanej analizy wśród respondentów więcej było kobiet (45 licealistek słyszących, 75%, 21 licealistek niesłyszących, 60%) niż mężczyzn (15 licealistów słyszących, 25%, 14 licealistów niesłyszących, 40%). Interpretacja danych dotyczących miejsca zamieszkania młodzieży wykazała nieznaczące zróżnicowanie. Zdecydowana większość młodzieży mieszka w mieście wojewódzkim (34 licealistów słyszących, 56,7%, 20 licealistów niesłyszących, 60%). Pozostała grupę stanowią osoby zamieszkujące wieś (19 licealistów słyszących, 31,7%, 5 licealistów niesłyszących, 14,3%), miasto powyżej 100 tysięcy mieszkańców (5 licealistów słyszących, 8,3%, 8 licealistów niesłyszących, 22,9%) i miasto poniżej 100 tysięcy mieszkańców (2 licealistów słyszących, 3,3%, 1 licealista niesłyszący, 2,9%).

Badania własne

Analiza zebranego materiału empirycznego pozwoliła na diagnozę preferowanych przez licealistów słyszących i licealistów niesłyszących rodzajów wzorów osobowych. Pierwsza część pytań w kwestionariuszu ankiety dotyczyła rzeczywi-

stych postaci, których osobisty przykład stanowi model postępowania dla uczestników badań. Zdaniem młodzieży najważniejszym wzorem osobowym w rodzinie są dla nich matka (33 odpowiedzi licealistów słyszących, 28,2%, 10 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 25,6%) i ojciec (20 odpowiedzi licealistów słyszących, 17,1%, 10 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 25,6%). Pozostali respondenci wskazali jako rzeczywiste wzorce osobowe innych członków rodziny, a dokładnie byli to: babcia (14 odpowiedzi licealistów słyszących, 12%, 4 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 10,3%), dziadek (13 odpowiedzi licealistów słyszących, 11,1%, 3 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 7,7%), starsze rodzeństwo (12 odpowiedzi licealistów słyszących, 10,3%, jedna odpowiedź licealisty niesłyszącego, 2,6%), a także wujek (3 odpowiedzi licealistów słyszących, 2,6%, 3 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 7,7%). Młodzież słysząca uznała, że krewni z dalszej linii pokrewieństwa: ciotka (5 odpowiedzi licealistów słyszących, 4,3%), starsi kuzyni (2 odpowiedzi licealistów słyszących, 1,7%) i pradziadkowie (5 odpowiedzi licealistów słyszących, 4,3%) są dla nich również źródłem modelu postępowania. Warto też zaakcentować, że wśród respondentów była znaczna ilość osób, która zasygnalizowała, że nikt z rodziny nie jest dla nich wzorem osobowym (10 odpowiedzi licealistów słyszących, 8,5%, 8 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 20,5%).

Kolejna analiza pozwoliła na poznanie opinii młodzieży na temat innych autentycznych postaci, które w aktualnej rzeczywistości stanowią dla nich wzór osobowy. Wśród rzeczywistych osób będących dla młodzieży słyszącej przykładem postępowania pojawili się: sportowcy (14 odpowiedzi licealistów słyszących, 14,4%), piosenkarze (14 odpowiedzi licealistów słyszących, 14,4%), aktorzy (11 odpowiedzi licealistów słyszących, 11,3%), naukowcy (11 odpowiedzi licealistów słyszących, 11,3%), celebryci (7 odpowiedzi licealistów słyszących, 7,2%) i duchowni (7 odpowiedzi licealistów słyszących, 7,2%). W ich spostrzeżeniach najmniej wskazań dotyczyło modelek (2 odpowiedzi licealistów słyszących, 2,1%) i ratowników (2 odpowiedzi licealistów słyszących, 2,1%). Ponadto pojawiły się po jednej wskazaniu następujące osoby: polityk, trener, artysta, tancerz, projektant mody, strażak, filozof i nauczyciel. Natomiast młodzież niesłysząca wskazała w innej kolejności preferowane inne rzeczywiste wzorce osobowe, a mianowicie byli to: modelki (4 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 11,4%), celebryci (3 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 8,6%), sportowcy (2 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 5,7%) i naukowcy (2 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 5,7%). W ich opiniach najrzadziej pojawili się: duchowni (1 odpowiedź licealisty niesłyszącego, 2,9%), politycy (1 odpowiedź licealisty niesłyszącego, 2,9%) i aktorzy (1 odpowiedź licealisty niesłyszącego, 2,9%). Niestety znacząca ilość uczestników badań miała trudności z podaniem konkretnej osoby będącej realnym przykładem postępowania i uznali, że nikt współcześnie z żyjących nie stanowi dla nich

wzoru osobowego (21 odpowiedzi licealistów słyszących, 21,6%, 21 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 60%).

Następny diagnozowany problem dotyczył preferowanych przez młodzież słyszącą i młodzież niesłyszącą nierzeczywistych wzorów osobowych. W odniesieniu do powyższego zagadnienia uzyskano zbieżne opinie od osób z obu grup badawczych. Zdaniem młodzieży najbardziej preferowanymi nierzeczywistymi wzorami osobowymi są: bohaterowie filmowi (25 odpowiedzi licealistów słyszących, 28,4%, 18 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 41,9%), superbohaterowie (12 odpowiedzi licealistów słyszących, 13,6%, 5 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 11,6%), bohaterowie opisywani w literaturze (21 odpowiedzi licealistów słyszących, 23,9%, 3 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 7%), postaci z gier komputerowych (10 odpowiedzi licealistów słyszących, 11,4%, 5 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 11,6%) i bohaterowie z komiksów (5 odpowiedzi licealistów słyszących, 5,7%, 1 odpowiedź licealisty niesłyszącego, 2,3%). Podobnie, jak w przypadku poprzednich opisanych wzorów osobowych, tak samo i tym razem duża ilość młodzieży zaakcentowała niepokojący fakt, że nikt nie stanowi dla nich nierzeczywisty wzór osobowy (15 odpowiedzi licealistów słyszących, 17%, 11 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 25,6%).

Przeprowadzone eksploracje diagnostyczne ujawniły, że młodzież uczestnicząca w badaniach za najważniejszą wartość preferowanego wzoru osobowego uznała mądrość życiową (48 odpowiedzi licealistów słyszących, 27,9%, 20 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 26%). Wśród innych wartości i umiejętności, które decydują o preferowaniu wybranego wzoru osobowego młodzież słysząca wskazała: umiejętność pracy nad sobą (30 odpowiedzi licealistów słyszących, 17,4%), wrażliwość (28 odpowiedzi licealistów słyszących, 16,3%), poczucie odpowiedzialności za siebie i innych (24 odpowiedzi licealistów słyszących, 14%), umiejętność nawiązywania kontaktu (20 odpowiedzi licealistów słyszących, 11,6%), znajomość języka obcego (11 odpowiedzi licealistów słyszących, 6,4%), atrakcyjny wygląd zewnętrzny (5 odpowiedzi licealistów słyszących, 2,9%), a także znajomość języka, którym posługują się osoby z niepełnosprawnością (3 odpowiedzi licealistów słyszących, 1,7%). W ich opiniach pojawiło się po jednym wskazaniu istotnych dla wzoru osobowego cech charakteru takich, jak: empatia, odwaga czy oddanie sprawie. Młodzież niesłysząca również uznała jako rozstrzygające o wyborze przez siebie wzorca osobowego określone wartości i umiejętności, a były to: znajomość Polskiego Języka Migowego² (19 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 24,7%), atrakcyjny wygląd zewnętrzny (17 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 18,2%), umiejętność nawiązywania kontaktu (7 odpowiedzi liceali-

² Nasuwa się refleksja, że podkreślenie tak dużej rangi Polskiego Języka Migowego przez młodzież niesłyszącą jest efektem ich świadomości na temat dążeń emancypacyjnych tej grupy osób.

stów niesłyszących, 9,1%), umiejętność pracy nad sobą (6 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 7,8%), znajomość języka obcego (5 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 6,5%), a także wrażliwość (3 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 16,3%) i poczucie odpowiedzialności za siebie i innych (3 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 3,9%). Zdaniem młodzieży wzorce osobowe są potrzebne w życiu, ponieważ pomagają im być lepszym, wartościowym człowiekiem (41 odpowiedzi licealistów słyszących, 28,1%, 17 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 25,8%). Ponadto uczestnicy badań dostrzegli inne przykłady pozytywnych oddziaływań preferowanych wzorców osobowych. W ich opiniach wzorce osobowe pomagają w kształtowaniu charakteru (40 odpowiedzi licealistów słyszących, 27,4%, 9 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 13,6%), pomagają zrozumieć problemy życiowe osób z niepełnosprawnością (9 odpowiedzi licealistów słyszących, 6,2%, 14 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 21,2%), pomagają w przezwyciężaniu problemów (20 odpowiedzi licealistów słyszących, 13,7%, 9 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 13,6%), pokazują jak ważna dla osiągnięcia sukcesów jest praca własna (17 odpowiedzi licealistów słyszących, 11,6%, 7 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 10,6%). Poza tym wzorce osobowe zachęcają do naśladowania (13 odpowiedzi licealistów słyszących, 8,9%, 5 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 7,6%) i kreują wizerunek silnego bohatera (5 odpowiedzi licealistów słyszących, 3,4%, 4 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 6,1%). Warto zasygnalizować, że wśród odpowiedzi pojawiła się opinia badanych, że wzorce osobowe nie są potrzebne w życiu (1 odpowiedź licealisty słyszącego, 0,7%, 1 odpowiedź licealisty niesłyszącego, 1,5%).

Refleksja badawcza nad pojęciem i oddziaływaniem wzorca osobowego wiąże się też z antywzorcem. Antywzorce osobowe ujawniają określone zachowania, które nie są społecznie akceptowane. Jako najbardziej naganną postawę antywzorca osobowego młodzież uznała ponížanie osób z niepełnosprawnością (44 odpowiedzi licealistów słyszących, 26,2%, 29 odpowiedzi licealistów niesłyszących, 38,7%). Ponadto według zebranych opinii od młodzieży słyszącej antywzorce osobowe nie mogą być akceptowane, ponieważ pokazują niewłaściwe postawy społeczne (41 odpowiedzi licealistów słyszących, 24,4%), prezentują przemoc i różne rodzaje agresji (37 odpowiedzi licealistów słyszących, 22%), kłamią (23 odpowiedzi licealistów słyszących, 13,7%), ujawniają zachowania ryzykowne: picie alkoholu, zażywanie narkotyków (22 odpowiedzi licealistów słyszących, 13,1%), a także ujawniają zaburzenia psychiczne (1 odpowiedź licealisty słyszącego, 0,6%). Młodzież niesłysząca jako równie niepożądane uznała takie zachowania antywzorców osobowych, jak: niewłaściwe postawy społeczne (25 odpowiedzi licealistów słyszących, 33,3%), kłamstwo (10 odpowiedzi licealistów słyszących, 13,3%), zachowania ryzykowne: picie alkoholu, zażywanie narkotyków (6 odpowiedzi licealistów słyszących, 8%), przemoc i różne rodzaje agresji

(4 odpowiedzi licealistów słyszących, 5,3%), oraz zaburzenia psychiczne (1 odpowiedź licealiści słyszącego, 1,3%).

Wnioski końcowe i podsumowanie

Najbardziej znaczące dla prowadzonych badań było poznanie opinii młodzieży na temat preferowanych wzorców osobowych na ich obecnym etapie rozwoju, czyli fazy przed dorosłością. Uszkodzenie słuchu nie było czynnikiem różnicującym opinie badanej młodzieży. Warto podkreślić, że zdaniem młodzieży słyszącej i młodzieży niesłyszącej najbardziej preferowanymi wzorami osobowymi są rodzice. To bardzo ważna opinia badanych, bo potwierdza fakt, że ten bliski i biologiczny charakter relacji między rodzicami a dziećmi oraz socjalizacja pierwotna ukształtowały uznanie i wiarygodność autorytetu rodzicielskiego. Pomimo że dzieci chcą samodzielnie dążyć do nabywania wiedzy na temat wzorców osobowych i zdobywać ją w toku osobistych doświadczeń, to uznają wartości, wzory i normy przekazywane przez rodziców. Najbliżsi, a dokładnie rodzice, są dla nich mentorami godnymi zaufania, kimś znaczącym.

W świetle przedstawionych badań istotne znaczenie ma również to, że młodzież uczestnicząca w nich nie poddaje się presji socjalizacji medialnej, która dzięki sile i zasięgu środków masowego przekazu kreuje pozornie wartościowy obraz sukcesów swoich bohaterów. Badana młodzież kwestionuje nieskuteczne wzorce postępowania polityków, modelek, celebrytów czy duchownych. Ich opinie powinny skłonić do głębszej refleksji, w której nastąpi redefinicja znaczenia preferowanych społecznie atrybutów człowieka. Młodzież jest świadoma, że jest częścią tego procesu i akcentuje potrzebę kierowania się w życiu rozsądkiem, wrażliwością, odpowiedzialnością. To znaczy, że chcą być lepsi i może po prostu prawdziwi. Niepokój wzbudza sygnalizowany przez młodzież słyszącą i młodzież niesłyszącą brak wartościowych wzorców osobowych. Niniejsza sytuacja może być powodować trudności w ich funkcjonowaniu społeczno-emocjonalnym w biegu życia. Szczególnie mogą się one ujawnić podczas kształtowania zachowań społecznych związanych z płcią, nawiązywaniem bliskich związków partnerskich, a także zakłócać proces rozwoju poczucia własnej wartości czy tożsamości.

Warto podejmować starania wychowawcze, aby młodzież miała szansę na odkrywanie siebie i innych jako osób potrzebnych, ale i wartościowych. Szczególny wymiar będą miały te działania, które są podejmowane w ich naturalnym środowisku rodzinnym. Rodzice i nauczyciele powinni się wzajemnie wspierać w przekazywaniu wiedzy dotyczącej wzorców osobowych, wskazując na zmiany społeczne jakie zachodzą w aktualnej rzeczywistości, w której zmagają się przeciwstawne wizje człowieka, normy, wartości czy kulturowe wzorce osobowe.

Nowe uwarunkowania wymagają od młodzieży kształtowania kluczowych kompetencji do rozwiązywania tych nowych, ale także trudnych zadań rozwojowych w toku własnego życia. Ważne znaczenie będą miały przyjęte przez nich postawy wobec wartości, a szczególnie te związane z racjonalnym i odpowiedzialnym wyborem ofert szeroko rozumianej kultury. Wydaje się też zasadne wykorzystanie nowoczesnych, wciąż udoskonalanych technologii interaktywnych mediów, zachęcających młodzież do dalszych poszukiwań własnego świata wartości. Promowanie wiedzy dotyczącej wzorców osobowych wśród młodzieży słyszczącej i młodzieży niesłyszczącej powinno być efektem współpracy środowiska rodzinnego nie tylko z lokalnymi placówkami oświatowymi, ale też z ogólnopolską siecią instytucji obejmujących szersze układy społeczne, np. instytucje systemu kultury, sportu, instytucje społeczne, takie jak: organizacje, stowarzyszenia, Kościoł. W kształtowaniu właściwej postawy człowieka podstawową rolę pełni system wartości i jego personifikacja, określana przez pedagogów wzorcem osobowym.

Bibliografia

- Bakiera L., Harwas-Napierała B. (2016), *Wzory osobowe w rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Erikson E.H. (2002), *Dopełniony cykl życia*, przekł. A. Gomola, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
- Gurycka A. (1979), *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Ingarden R. (1987), *Książeczka o człowieku*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- Kubacka-Jasiecka D., Passowicz P. (2014), *Dorastanie we współczesności. Postawy, wartości i doświadczanie czasu a kryzysy rozwoju pokolenia po transformacji*. Czasopismo Psychologiczne, 20 (2): 171–182.
- Naumiuk A. (2007), *Uczestnictwo społeczne młodzieży*, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń.
- Okoń W. (1992), *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Oleszkiewicz A., Senejko A. (2013). *Psychologia dorastania. Zmiany rozwojowe w dobie globalizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Ossowska M. (1992), *Wzór demokracji. Cnoty i wartości*, Instytut Wydawniczy Daimonion, Lublin.
- Spychalska J. (2012), *Idol w mediach jako czynnik kształtujący młodzież* [w:] *Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – w i pomimo czasów ponowoczesnych*, J. Aksman, J. Pułka (red.), Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków, 85–91.
- Szafraniec K. (2011), *Młodzi 2011*, Kancelaria Rady Ministrów, Warszawa.
- Tyszkowa M. (2009), *Jednostka a rodzina: interakcje, stosunki, rozwój* [w:] *Psychologia rozwoju człowieka*, M. Przetacznik-Gierowska, M. Tyszkowa (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 124-150.

Wawro F. (2014), *Środowiskowe zmienne społeczno-kulturowej kondycji współczesnej młodzieży*, Wydawnictwo MV Press, Lublin.

Witkowski L. (2008), *W tyglu paradoksów autorytetu (przechadzki filozoficzne w poszukiwaniu dyskursu)* [w:] *Autorytety w życiu społecznym*, S. Kowalik (red.), Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz, 13–82.

Netografia

<https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/wz%C3%B3r%20osobowy.html> [dostęp: 15.07.2021].